

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત વડી અદાલત, અમદાવાદ

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૨૧૬૫ / ૨૦૦૯

ઈન

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૮૨૪૩ / ૨૦૦૯

સાથે

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૨૧૬૬ / ૨૦૦૯

ઈન

વિશેષ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૮૮૮૯ / ૨૦૦૯

સાથે

વિશેષ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૭૦૬૬ / ૨૦૧૩

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ

એસડી/ -

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની

એસડી/ -

=====

૧.	શું સ્થાનિક સમાવારપત્રોના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે?	ના
૨.	રિપોર્ટ્સને સંદર્ભિત કરવાં કે નહિ?	હા
૩.	શું ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવાં ઇચ્છે છે?	ના
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન કે તેનાં હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમ સબબ કોઈ મહત્વપૂર્ણ કાયદાકીય પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	ના
૫.	દીવાની ન્યાયાધીશને પરિપત્રિત કરવું કે નહિ?	ના

--	--	--

=====

કૃષિ ઉત્પાદન બજાર સમિતિ....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ર....સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) ક્રમાંક ૧ તરફથી વકીલશ્રી ચિરાગ બી પટેલ,
સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૧ – ૨ તરફથી શ્રી રૂત્વિજ ઓઝા, એ.જી.પી.

સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૩ તરફથી વકીલશ્રી દિલીપ બી. રાણા

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની

તારીખ : ૧૨/૧૧/૨૦૧૪

સી.એ.વી. ચુકાદો

(માનનીય શ્રી ન્યાયાધીશ સી.એલ. સોની)

૧. ત્રણેય કેસ ફૂષિ ઉત્પાદન બજાર સમિતિ, સુરત દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

૨. લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી બે અપીલો, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલી વિશેષ સિવિલ એપિલિકેશન ક્રમાંક ૮૨૪૩ ઓફ ૨૦૦૯ અને વિશેષ સિવિલ એપિલિકેશન ક્રમાંક ૮૮૮૯ ઓફ ૨૦૦૯ જેવી બે ભિન્ન અરજીઓમાં વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા આપવામાં આવેલા સામાન્ય ચુકાદા સામે છે.

૩. વિશેષ સિવિલ એપિલિકેશન ક્રમાંક ૮૨૪૩ સન ૨૦૦૯ સામાવાળા ક્રમાંક ૩ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેમાં અપીલકર્તા બજાર સમિતિ વિરુદ્ધ તેને સામાવાળા ક્રમાંક ૧ દ્વારા તા. ૧૬.૬.૨૦૦૯ના રોજ પસાર કરાયેલા હુકમ તથા સામાવાળા ક્રમાંક ૨ – નિયામક, ફૂષિ બજાર વ્યવસ્થા, ગ્રામ્ય નાણાં દ્વારા તા. ૨૬.૨.૨૦૦૯ના રોજ પસાર કરાયેલા હુકમના અનુસંધાને લિપિકના પદ પર

ફરીથી ફરજ પર જોડાવાની મંજૂરી આપવા માટે દિશાનિર્દેશ માંગવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં, ઉપરોક્ત આદેશોમાંથી ઉત્પન્ન થતા અનુસંગિક લાભો અપીલકર્તા બજાર સમિતિ દ્વારા ચૂકવવા માટે દિશાનિર્દેશ કરવા અને ઉપરોક્ત આદેશોનો અમલ ન કરવા બદલ કૃષિ ઉપજ બજાર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ (“અધિનિયમ”) ની કલમ ૪૬ હેઠળ બજાર સમિતિને અધિસ્થગિત કરવા માટેની સત્તાઓનો સામાવાળા ક્રમાંક ૧ અને ૨ દ્વારા ઉપયોગ કરવામાં આવે તે માટે પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી.

૪. અપીલકર્તા બજાર સમિતિએ સામાવાળા નં. ૧ અને સામાવાળા નં. ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલા ઉપરોક્ત આદેશોને પડકારતાં સન ૨૦૦૯ ની વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૮૮૮૯ દાખલ કરી હતી.

૫. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે બજાર સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલી વિશેષ સિવિલ એપિલકેશન ક્રમાંક ૮૮૮૯ સન ૨૦૦૯ રૂ.૫,૦૦૦.૦૦ના ખર્ચ સાથે નામંજૂર કરી હતી અને સામાવાળા ક્રમાંક ૩ દ્વારા કરવામાં આવેલી વિશેષ સિવિલ એપિલકેશન ક્રમાંક ૮૨૪૩ સન ૨૦૦૯ને અંશતઃ મંજૂર કરી હતી અને અપીલકર્તા બજાર સમિતિને નિર્દેશ આપ્યો હતો કે ડિરેક્ટર દ્વારા કરવામાં આવેલા અને સામાવાળા ક્રમાંક ૧ દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલા ઉપરોક્ત આદેશોનો અમલ કરે અને વધુમાં સામાવાળા ક્રમાંક ૩ – ઉક્ત અરજીના અરજદારને તાત્કાલિક સેવા પર પુનઃસ્થાપિત કરે તથા તેની સેવાસમાપ્તિની તારીખથી આજદિન સુધીનો સંપૂર્ણ બાકી વેતન ચુકવે. બજાર સમિતિને અધીનસ્થ રાખવા

અંગેની અન્ય પ્રાર્થનાઓ બાબતે, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે સંબંધિત સત્તાધિકારીઓને કાયદા અનુસાર બજાર સમિતિ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવા માટે ખુલ્લું રાખ્યું હતું.

૬. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલ હાલની અરજીમાં તેમજ અપીલમાં સમાન પ્રશ્નો ઉદ્ભવે છે તે બાબત દર્શાવીને વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ દ્વારા રજૂ કરાયેલ વિનંતિ-નોંધના આધારે માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના હુકમ મુજબ, વિશેષ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૭૦૬૬ ઓફ ૨૦૧૩ને ઉપરોક્ત બે અપીલો સાથે રાખવામાં આવી હતી. આ અરજીમાં, બજાર સમિતિએ સામાવાળા નં. ૨ કૃષિ બજારકરણ અને નાણાં નિયામક દ્વારા તા. ૨૫.૨.૨૦૧૩ના રોજ પસાર કરાયેલ હુકમને, તથા બજાર સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલ પુનર્વિચાર અરજીમાં સામાવાળા નં. ૧ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા તેની પુષ્ટિ કરવામાં આવેલ હોવાને, પડકાર્યો છે. તા. ૨૫.૨.૨૦૧૩ના હુકમથી નિયામકે, સામાવાળા નં. ૩ દ્વારા બજાર સમિતિએ તેની સેવા સમાપ્ત કરવાના હુકમ વિરુદ્ધ કરાયેલ અપીલની સુનાવણી કરવાનો નિયામકને અધિકારક્ષેત્ર નથી એવો પ્રાથમિક મુદ્દો ઉઠાવતી બજાર સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી નામંજૂર કરી હતી, જેને બજાર સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલી પુનર્વિચાર અરજીમાં સામાવાળા નં. ૧ રાજ્ય સરકારે પુષ્ટિ કરી હતી. બજાર સમિતિ દ્વારા કર્મચારીની સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર કરાયા વિરુદ્ધ બજારના કર્મચારી દ્વારા કરવામાં આવેલી

અપીલની સુનાવણી કરવાનો નિયામકને અધિકારક્ષેત્ર છે કે નહીં તે મુદ્દો આ તમામ કાર્યવાહીમાં સામાન્ય હોવાથી, આ અરજીની સુનાવણી અપીલો સાથે કરીને આ સંયુક્ત ચુકાદાથી તેનો નિર્ણય કરવામાં આવે છે.

૭. અમે બંને અપીલોના અપીલકર્તા તરફથી તેમજ વિશેષ દીવાની અરજી ક્રમાંક ૧૭૦૬૬/૨૦૧૩ ના અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી બી.એસ. પટેલ સાથે વિદ્વાન વકીલ શ્રી સી.બી. પટેલ, સામાવાળા ક્રમાંક ૩ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાણા અને રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી રુત્વિજ ઓઝાને સાંભળ્યા છે.

૮. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે સામાવાળા નં. ૩ ની સેવા સમાપ્ત કરતો હુકમ કૃષિ ઉપજ બજાર સમિતિ કર્મચારીઓના સેવા નિયમો (“સેવા નિયમો”) ના નિયમ ૧૦ હેઠળનો સાદો સેવામાંથી મુક્તિનો હુકમ છે, જેના વિરુદ્ધ સેવા નિયમોના નિયમ ૨૬ હેઠળ નિયામક સમક્ષ અપીલનો ઉપાય ઉપલબ્ધ નથી અને અધિનિયમની કલમ ૪૭ હેઠળ પણ નિયામકને સેવા સમાપ્તિના હુકમની કાનૂની માન્યતા કે અન્યથા તપાસવાની કોઈ સત્તા નથી.

૯. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે સામાવાળા ક્રમાંક ૩ને તેમની સેવાઓની સમાપ્તિ વિરુદ્ધ ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય એ છે કે તેઓ ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ (“આઈ.ડી. અધિનિયમ”) હેઠળ ઔદ્યોગિક વિવાદ ઉઠાવે. શ્રી પટેલે

રજૂઆત કરી કે સેવા સંબંધિત વિવાદ નિયામકના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતો નથી અને તેથી સામાવાળા ક્રમાંક ૩ દ્વારા પ્રસ્તુત અપીલ સ્વીકારી તેની નિર્ણય પ્રક્રિયા હાથ ધરવામાં નિયામકને સર્વથા અધિકારક્ષેત્ર નહોતું. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે કારણ કે સામાવાળા ક્રમાંક ૩ દ્વારા પ્રસ્તુત અપીલનો નિર્ણય કરવાની નિયામકને અધિકારક્ષેત્ર જ નહોતું, તેથી સામાવાળા ક્રમાંક ૧ રાજ્ય સત્તાધિકારીએ પુનર્વિચાર અરજી નામંજૂર કરવી ન જોઈએ હતી અને નિયામકના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈતો હતો. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે ગુજરાત નગરપાલિકા અધિનિયમની કલમ ૨૫૮ની જોગવાઈઓની જેમ, આ અધિનિયમ નિયામકને બજાર સમિતિએ પોતાના કર્મચારીઓ વિરુદ્ધ કરેલી સેવા સમાપ્તિની કાર્યવાહીનું પરીક્ષણ કરવાની સત્તા આપતો નથી. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે આ અધિનિયમ અને સેવા નિયમો માત્ર બજાર સમિતિ અને તેના કર્મચારીઓ વચ્ચે નોકરીદાતા અને કર્મચારીનો સંબંધ જ પ્રસ્થાપિત કરે છે અને આવા સંબંધ બાબતનો કોઈપણ વિવાદ હોય તો આ અધિનિયમ અને સેવા નિયમો નિયામકને એવો વિવાદ નક્કી કરવાની સત્તા આપતા નથી. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે તે જ રીતે, બજાર સમિતિના કર્મચારીની સેવા સંબંધિત બાબતનો એવો વિવાદ સરકાર પણ નક્કી કરી શકતી નથી.

૧૦. શ્રી પટેલે રજૂ કર્યું કે નિયામકે પણ સામાવાળા નં.૩ના મામલાને કર્મચારી ઘટાડો તરીકે જ વિચાર્યો છે અને તેથી સામાવાળા નં.૩એ તેમની સેવા સમાપ્તિ

અંગે ઉઠાવેલો વિવાદ સ્પષ્ટપણે ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાં આવશે, જેના પરિણામે અન્ય તમામ મંચોની અધિકારિતા બહાર રહી જાય છે. શ્રી પટેલે રજૂ કર્યું કે બજાર સમિતિના કર્મચારીની સેવાસંબંધિત બાબત અંગેનો વિવાદ માત્ર ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ હેઠળ જ વિશેષરૂપે ઉઠાવી શકાય અને તેથી નિયામક સમક્ષ કોઈ અપીલ ચલાવી શકાય તેવી નહોતી. શ્રી પટેલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં.૩ વિરુદ્ધ લેવામાં આવેલ કાર્યવાહી સેવા નિયમોના નિયમ ૨૩, ૨૪ અથવા ૨૫ હેઠળની ન હોવાથી નિયામક સમક્ષ કોઈ અપીલ ચલાવી શકાય તેવી નહોતી. શ્રી પટેલે રજૂ કર્યું કે સેવા નિયમો વૈધાનિક ન હોવાથી, જો આવો વિવાદ ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતો હોય, તો સેવા સમાપ્તિના હુકમ વિરુદ્ધની અપીલનો નિર્ણય કરવા નિયામક સક્ષમ નથી. શ્રી પટેલે રજૂ કર્યું કે સામાવાળા નં.૩ કર્મચારી વિરુદ્ધ લેવામાં આવેલ કાર્યવાહી સેવા નિયમોના નિયમ ૧૦ હેઠળની હોવાથી તેને દંડ તરીકે ગણાવી શકાય નહીં અને તેથી આવા હુકમ વિરુદ્ધની અપીલનો નિર્ણય કરવાની નિયામકને અધિકારિતા નહોતી. શ્રી પટેલે નીચે દર્શાવેલ ચુકાદાઓ પર આધાર મૂક્યો છે: (૧) ધારાપ્પા વિરુદ્ધ બીજાપુર કૂપ. મિલ્ક પ્રોડ્યુસર્સ સોસાયટીઝ યુનિયન લિ., અહેવાલિત (૨૦૦૭) ૯ એસ.સી.સી. ૧૦૯.

(૨) સેનાપથી વ્હાઈટલી લિ. વિરુદ્ધ કરાડી ગૌડા અને અન્ય એક, (૧૯૯૯) ૯ એસસીસી ૨૫૯ માં અહેવાલિત.

(૩) ગુજરાત વિધાપીઠ અને અન્ય વિ. બેચરભાઈ નાગજીભાઈ ભરવાડ અને અન્ય, ૨૦૦૫ (૩) જીએલઆર ૪૦૭ માં અહેવાલિત.

(૪) ચંદ્રકાંત તુકારામ નિકમ અને અન્ય વિ. અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને અન્ય એક, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૯૯૭ માં અહેવાલિત.

૧૧. ઉપરોક્ત દલીલો સામે, દરેક મામલામાં કર્મચારીઓ તરફથી, એટલે કે સામાવાળા ક્રમાંક ૩ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી દિલીપ બી. રાણા એ રજૂઆત કરી કે સેવા નિયમોને રાજ્ય સરકાર દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી છે અને અપીલો પણ એ જ સેવા નિયમો હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી હતી. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે સામાવાળા ક્રમાંક ૩ ના કર્મચારીઓ માર્કેટ કમિટીના નિયમિત કર્મચારીઓ છે અને તેઓએ લાંબી સેવાકાલ પૂર્ણ કરી છે. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે આવા નિયમિત કર્મચારીઓની સેવા માત્ર કલમના એક આઘાતથી સમાપ્ત કરી શકાતી નથી જેથી તેને સેવામાંથી સાદું મુક્તિકરણ ગણાવી શકાય. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે કોઈ કારણ વિના કરવામાં આવેલ આવી સેવા સમાપ્તિ દંડાત્મક કાર્યવાહી છે અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો તથા કાયદેસરની યોગ્ય પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિના તેનો આશ્રય લઈ શકાતો નથી. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે સેવા નિયમોમાં સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કર્મચારીની કોઈપણ પ્રકારની સેવા સમાપ્તિ સામે નિયામક સમક્ષ અપીલ કરી શકાય. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે રાજ્ય સરકારથી મંજૂર થયેલા સેવા નિયમો માર્કેટ કમિટીને બાંધકામરૂપ છે અને નિયામક સમક્ષ અપીલના હેતુસર સેવા

નિયમો લાગુ પડશે નહીં એવું કહેવું માર્કેટ કમિટીને ખુલ્લું નથી. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે માર્કેટ કમિટી સ્થાનિક સત્તામંડળ અને જાહેર કાર્યનિર્વાહક છે અને સેવા નિયમો હેઠળ માર્કેટ કમિટી દ્વારા લેવાયેલ કાર્યવાહી સેવા નિયમોમાં કરાયેલ જોગવાઈઓ મુજબ અપીલને પાત્ર છે. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે અન્યથા પણ, માર્કેટ કમિટી પર નિયંત્રણ ધરાવતા સાંવિધાનિક સત્તાધિકારી તરીકે નિયામકને માર્કેટ કમિટી દ્વારા લેવાયેલ સેવા સમાપ્તિની કાર્યવાહી સામે કર્મચારીની અપીલનો નિર્ણય કરવાની અધિકારિતા છે. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે આઈ.ડી. અધિનિયમની જોગવાઈઓ સેવા નિયમો હેઠળની અપીલના ઉપાયને બાકાત રાખતી નથી. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે કર્મચારીને આઈ.ડી. અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્યોગ અદાલત સમક્ષ જવા માટે ત્યારે જ કહેવામાં આવી શકે જ્યારે સેવા સમાપ્તિના સંદર્ભમાં આઈ.ડી. અધિનિયમની કોઈ જોગવાઈના ભંગ વિશે ફરિયાદ કરવામાં આવી હોય. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે જો કોઈ કર્મચારી તેની વિરુદ્ધ લેવાયેલી કાર્યવાહી સંદર્ભે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ભંગ, અથવા કોઈ સાંવિધાનિક જોગવાઈના ભંગ અંગે ફરિયાદ કરે, તો તેને માત્ર આઈ.ડી. અધિનિયમ હેઠળના મંચ સમક્ષ જ વિવાદ ઉઠાવવા માટે કહી શકાય નહીં. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે જ્યારે કર્મચારીઓને તેમના નિવૃત્તિ વય સુધી સેવામાં ચાલુ રહેવાનો અધિકાર છે, ત્યારે કોઈપણ હુકમ દ્વારા તેમની સેવામાં થતો કોઈપણ વિક્ષેપ સાદું મુક્તિકરણ ગણાવી શકાય નહીં, કારણ કે તે ગંભીર પરિણામો સર્જે છે, જેને દંડાત્મક કાર્યવાહી ગણાવી ન શકાય. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે નિયમ ૧૦ અપવાદરૂપ છે અને એવો કર્મચારી, જેને અન્યથા

અતિનિવૃત્તિની વચ સુધી પોતાની સેવાકાલ પૂર્ણ કરવાનો હક હોય, તેના કેસમાં તેનો આશ્રય લઈ શકાતો નથી. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે માર્કેટ કમિટીના કર્મચારીઓ સાંવિધાનિક સત્તામંડળના કર્મચારીઓ છે અને તેમના પગારધોરણો પણ કૃષિ ઉપજ બજાર સમિતિ નિયમો, ૧૯૬૫ (“એ.પી.એમ.સી. નિયમો”) દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. શ્રી રાણા એ રજૂઆત કરી કે સેવા નિયમો હેઠળ નિયામકને અપીલ સ્વીકારવાની અધિકારિતા આપવામાં આવેલી હોવાથી અને કર્મચારીની સેવા સમાપ્તિ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ભંગરૂપ હોવાથી, આ અદાલતે નિયામક દ્વારા કરાયેલા અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલા આદેશોમાં હસ્તક્ષેપ ન કરવો જોઈએ. શ્રી રાણા એ નીચેના ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો છે: (૧) દિગ્વિજય બી. મજમુદાર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, ૧૯૮૪ જી.એલ.એચ. પાનું ૮૧૭ માં અહેવાલિત.

૧૨. રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી ઋત્વિજ ઓઝાએ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાણાના દલીલો અપનાવતા રજૂ કર્યું કે માર્કેટ કમિટી એ કાયદાની રચના છે અને એકવાર તેણે પોતાના નિયમો બનાવી તેમને મંજૂર કરાવ્યા પછી, માર્કેટ કમિટીને એવો આગ્રહ કરવાનો અધિકાર રહેતો નથી કે નિયામક અપીલીય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી. શ્રી ઓઝાએ રજૂ કર્યું કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું છે કે સામાવાળા નં. ૩, જે વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૮૨૪૨ ઓફ ૨૦૦૮ના મૂળ અરજદાર હતા, તેમની સેવા સમાપ્તિ તમામ ધોરણો અને કાનૂનની નીતિઓના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવી

હતી. તેથી, નિયામકે અપીલીય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા કરી નથી.

૧૩. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા બાદ, અમે જણાવી શકીએ છીએ કે અધિનિયમની કલમ ૯ હેઠળ નિયામક દ્વારા સત્તાઓના ઉપયોગના પરિણામે બજાર સમિતિની સ્થાપના થયેલી હોવાથી અને તેથી તે કાનૂનની જ ઉત્પન્ન સત્તામૂલક સંસ્થા હોવા છતાં, તે કોઈ સર્વભૌમ કાર્ય બજાવતી નથી. તેની પ્રવૃત્તિઓને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું કહી શકાય કે તે એક ઉદ્યોગ છે. તેમ છતાં, અધિનિયમની કલમ ૧૦ ની ઉપકલમ (૨) મુજબ, બજાર સમિતિને બોમ્બે જનરલ કલોક્ઝિસ અધિનિયમ, ૧૯૮૪ (બોમ્બે અધિનિયમ ક્રમાંક ૧ સન ૧૯૦૪) ની કલમ ૩ ના ખંડ ૨૬ ના અર્થમાં સ્થાનિક સત્તાધિકારી માનવામાં આવશે. કલમ ૩ નો ખંડ ૨૬ નીચે મુજબ છે:—

‘સ્થાનિક સત્તાધિકારી’ નો અર્થ નગરપાલિકા નિગમ, નગરપાલિકા, સ્થાનિક બોર્ડ, સંસ્થા અથવા બંદર ટ્રસ્ટીઓ, અથવા કમિશનરો અથવા અન્ય એવી સત્તા, જેને કાયદેસર રીતે નગરપાલિકા અથવા સ્થાનિક નિધિના નિયંત્રણ અથવા સંચાલનનો અધિકાર પ્રાપ્ત હોય, અથવા જેને સરકાર દ્વારા તે કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું હોય.

૧૪. આવી બજાર સમિતિ સ્થાનિક સત્તાધિકારી હોવાને કારણે અધિનિયમની કલમ ૨૨ મુજબ તેના સંચાલન માટે જરૂરી સચિવ, અન્ય અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓની નિમણૂક કરવા બાધ્ય છે. તે પોતાના અધિકારીઓ અને

કર્મચારીઓ માટે વેતન, રજા ભથ્થાં, પેન્શન વગેરે જેવી વિવિધ જોગવાઈઓ કરવાની ફરજ હેઠળ પાછા છે. હકીકતમાં, એ.પી.એમ.સી. નિયમોની નિયમ ૪૧-એ હેઠળ, બજાર સમિતિએ પોતાના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓને ઉક્ત નિયમોમાં નિર્ધારિત ધોરણ મુજબ વેતન ચૂકવવાનું રહે છે, અને આવા ધોરણોમાં નિયામક દ્વારા નક્કી કરાયેલ સૂત્રાનુસાર સુધારાને આધીન રહેવાનું છે. ઉપનિયમ ૨ મુજબ, બજાર સમિતિએ પોતાના કચેરીઓના અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓને, તે જ સ્થળે કાર્યરત અથવા સમકક્ષ વેતન મેળવનારા રાજ્ય સરકારના કર્મચારીઓ માટે નક્કી કરાયેલ મહત્તમ મર્યાદાને આધીન રહી, મહેંગાઈ ભથ્થું અને અન્ય ભથ્થાં પાછા ચૂકવવાના રહે છે. આથી, બજાર સમિતિને પોતાના કર્મચારીઓની સેવાની શરતોનું નિયમન કરવાનો અધિકાર છે અને તે હેતુસર તેણે પોતાના કર્મચારીઓ માટે વિવિધ જોગવાઈઓ સમાવીને સેવા નિયમો બનાવ્યા છે અને રાજ્ય સરકાર પાસેથી તેની મંજૂરી મેળવી છે.

૧૫. સેવા નિયમોમાં તેના કર્મચારીઓને નિયામક સમક્ષ અપીલના ઉપચારની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે નોંધ્યું છે તેમ, અધિનિયમની કલમ ૪૭ અને ૪૮ ની જોગવાઈઓના બળે નિયામક અને રાજ્ય સરકારને પાછા બજાર સમિતિ ઉપર નિયંત્રણ અને અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત થયેલ છે. બજાર સમિતિ ઉપર નિયામકનું આવું કાયદેસર નિયંત્રણ હોવા છતાં અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સમ્યક રીતે મંજૂર કરાયેલા સેવા નિયમોમાં જોગવાઈ કરીને બજાર

સમિતીએ નિયામકને અપીલીય સત્તાધિકારી તરીકે સ્વીકારેલ હોવા છતાં, બજાર સમિતિને પોતાના જ સેવા નિયમોના વિરુદ્ધ વલણ લેવું ખુલ્લું નથી.

૧૬. શ્રી પટેલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો આ વિવાદ કે નિયામક અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ સત્તાઓ સિવાય અન્ય કોઈ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી, તે સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે સેવા નિયમો હેઠળ નિયામકને પ્રાપ્ત અપીલીય સત્તાઓ અધિનિયમ હેઠળ નિયામકને ઉપલબ્ધ અન્ય તમામ સત્તાઓથી નિરપેક્ષ અને સ્વતંત્ર છે. બાબતના આવા દૃષ્ટિકોણમાં, આ નિષ્કર્ષથી બચી શકાય તેમ નથી કે સેવા નિયમો હેઠળ, બજાર સમિતિ દ્વારા લેવાયેલ કોઈપણ પ્રતિકૂળ કાર્યવાહી વિરુદ્ધ સેવા નિયમોની નિયમ ૨૬ હેઠળ કર્મચારીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ સ્વીકારવા અને તેની સુનાવણી કરવા માટે નિયામક સત્તાધિકૃત છે.

૧૭. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે પોતાના તા. ૨.૯.૨૦૦૯ના સંયુક્ત ચુકાદામાં, જે બે અપીલોમાં પડકારનો વિષય છે, એવું નોંધ્યું છે કે સામાવાળા ક્રમાંક ૩એ નિયમિત કર્મચારી તરીકે ૧૮ વર્ષથી વધુ સેવા પૂર્ણ કરી છે અને તેની સેવા માત્ર એક જ પંક્તિના હુકમ દ્વારા સમાપ્ત કરવામાં આવી હતી, જેને કાનૂનની કોઈપણ માન્યતા અથવા નિયમો મુજબ મંજૂરી આપી શકાય નહીં, કારણ કે કોઈપણ પ્રક્રિયા અપનાવવામાં આવી નહોતી, તો કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવું અને તેને સાંભળવાની તક આપવી તો દૂર રહી.

૧૮. અમને એવું જણાય છે કે સેવા નિયમોની નિયમ ૧૦ નો અચાનક આશ્રય લઈ, સામાન્ય મુકિતના નામે, નિયમિત કર્મચારીની લાંબા ગાળાની સેવા અવધિનો અચાનક અંત લાવી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે નિયમ ૧૧ માં સ્પષ્ટ રીતે એવો ઉપબંધ કરવામાં આવ્યો છે કે કર્મચારીને ૨૫ વર્ષની સેવા પૂર્ણ થયા બાદ સ્વૈચ્છિક નિવૃત્તિ લેવાનો હક છે અથવા ૫૫ વર્ષની વયે કર્મચારીને ફરજિયાત નિવૃત્ત કરી શકાય છે. તેથી, જો માર્કેટ કમિટીના કોઈ કર્મચારીને અન્યથા ૨૫ વર્ષથી વધુ સમય સુધી સેવા બજાવવાનો હક પ્રાપ્ત હોય, તો એવો હક માત્ર માર્કેટ કમિટીની મનમાનીથી ખંડિત કે સંકુચિત કરી શકાય નહીં. નિયમિત કર્મચારીની સેવા માત્ર એ આધાર પર સમાપ્ત કરવી કે તેની સેવાઓ હવે વધુ જરૂરી નથી, તે પીડાદાયક અને દંડાત્મક સ્વરૂપની જ બાબત છે.

૧૯. કરાડી ગૌડા (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે આઈ.ડી. અધિનિયમની કલમ ૧૧-એ હેઠળ શ્રમ અદાલતની સત્તાઓ વ્યાપક છે. પરંતુ, કેસના તથ્યોમાં, નિયોજકે સંમત થયેલી રકમ ચૂકવવા સંમતિ આપતાં, કામદારને પરીક્ષણકાળ પર ગણવાથી તેના બરતરફી સાથે જોડાયેલ કલંક દૂર કરવામાં આવ્યો હતો. આ નિર્ણયનો આ કેસના તથ્યો પર કોઈ ઉપયોગ લાગુ પડતો નથી.

૨૦. દિગ્વિજય બી. મજમુદાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે નીચે મુજબ પરિણેદ ૨૬ માં ઠરાવ્યું અને નોંધ્યું છે: “૨૬. ઉપરોક્ત સત્તાધિકારીઓના સમૂહપરિચયના આધારે, કાયદાના નીચેના સિદ્ધાંતો

પ્રગટ થાય છે : (૧) જે કર્મચારીની નિમણૂક મૂળભૂત અથવા કાયમી પદ પર કરવામાં આવી હોય, તેને તે પદ પર હક અને/અથવા ધારણાધિકાર હોય છે, અને તેના પરિણામે, તે પદ રદ ન થાય ત્યાં સુધી તે કર્મચારીને તે પદ પર રહેવાનો અધિકાર છે; (૨) આવા કર્મચારીની સેવા સમાપ્તિ સ્વયંમાં જ દંડરૂપ છે અને તે બે અપવાદોને આધીન છે, તેમજ આવી સેવા સમાપ્તિ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) ની જોગવાઈઓને આકર્ષે છે; (૩) કોઈપણ કાનૂની નિયમ, જે નિયોજક-સત્તાધિકારીને અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિના આવા કર્મચારીની સેવાઓ સમાપ્ત કરવાની સત્તા આપે, તે જણાવેલ અનુચ્છેદની જોગવાઈઓને વિરુદ્ધ અને અમાન્ય ગણાશે, ભલે સેવા સમાપ્તિ આપોઆપ થાય કે હુકમથી; (૪) કલ્પિત બે અપવાદો એવા છે કે જ્યારે કર્મચારી અતિનિવૃત્તિની વચે પહોંચે અને નિયમ અનુસાર તેને ફરજિયાત નિવૃત્ત કરવાનું હોય, અને એવો નિયમ એવી જોગવાઈ કરતો હોય કે આવી નિવૃત્તિ માત્ર અધિકારી નિર્ધારિત વય પ્રાપ્ત કરે ત્યાર પછી જ કરી શકાય, તથા વધુમાં, નિવૃત્ત સરકારી સેવક પોતાની નિવૃત્તિની તારીખ ગુમાવતો નથી. અંતિમ અપવાદ અંગે, કાયદાની સ્થિર સ્થિતિ એવી છે કે આવી ફરજિયાત નિવૃત્તિ, સરકારી સેવકને તેની ભૂતકાળની સેવાઓના કારણે પ્રાપ્ત થયેલા કોઈપણ હકો છીનવી લેતી નથી. એવું કહી શકાય નહીં કે જો સરકારી સેવકોના તમામ અથવા કોઈ એક વર્ગ માટે નિવૃત્તિની વય ૫૦ વર્ષ નક્કી કરવામાં આવે, તો તે નાગરિક પરિણામો સર્જશે. જો સરકારી સેવકે ૩૦ વર્ષની સેવા પૂર્ણ કરી હોય, તો ફરજિયાત નિવૃત્તિ સંબંધિત સેવા નિયમોની આ જોગવાઈને બંધારણના

અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) હેઠળ પડકારથી બચાવવામાં આવી છે, કારણ કે સર્વોચ્ચ અદાલતે એમ નિર્ધારિત કર્યું હતું કે જાહેર હિતમાં કરાયેલ આવી ફરજિયાત નિવૃત્તિનો હુકમ કોઈ નાગરિક પરિણામો લાવતો નથી અને ઊંચી વય તથા પાત્રતા સેવા વર્ષોની મહત્તમ મર્યાદા નક્કી થવાના કારણે સરકારી સેવકને પ્રાપ્ત થયેલા કોઈપણ હકોને પણ છીનવી લેતો નથી.”

૨૧. અમે નિયમ ૧૦ને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) જેવો અથવા કર્મચારીની સેવા સમાપ્ત કરવા માટે અનુસરવાની પ્રક્રિયાથી મુક્તિ આપતો વૈધાનિક નિયમ જેવો વાંચવા માટે તૈયાર નથી. નિયમ ૧૦માં જે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે એવી છે કે એ.પી.એમ.સી. નિયમોની નિયમ ૪૧ના આધિન, પરીક્ષણકાળ પૂર્ણ કરનાર કર્મચારીની સેવાઓ પણ નોટિસ આપી અથવા નોટિસના વેતનથી સમાપ્ત કરી શકાય. એ.પી.એમ.સી. નિયમોની નિયમ ૪૧ નીચે મુજબ છે:

“સચિવની નિમણૂક. – (૧) ઉપનિયમ (૨) માં અન્યથા જોગવાઈ કરેલ હોય તે સિવાય, માર્કેટ કમિટીના સચિવ તરીકે નિમણૂક પામનાર વ્યક્તિ માન્યતા પ્રાપ્ત યુનિવર્સિટીનો વાણિજ્ય સ્નાતક અથવા અર્થશાસ્ત્ર વિષય સાથે કલા સ્નાતક અથવા કૃષિ વિષય સાથે વિજ્ઞાન સ્નાતક હોવો જોઈએ.

(૨) ઉપનિયમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ કરેલ લાયકાતોમાંથી કોઈપણ લાયકાત ન ધરાવતી વ્યક્તિને સચિવ તરીકે નિમણૂક કરી શકાશે, જો:–

(એ) આવી નિમણૂક કામચલાઉ હોય, અથવા (બી) બજાર સમિતિની વાર્ષિક આવક પંદર હજાર રૂપિયાથી ઓછી હોય, અથવા (સી) આવી નિમણૂક બજાર સમિતિના અધિકારીઓ અથવા સેવકોમાંથી બઢતી દ્વારા કરવામાં આવી હોય, અથવા (ડી) યોગ્ય કિસ્સાઓમાં ઉપનિયમ (એલ) માં નિર્ધારિત શરત નિર્દેશક દ્વારા શિથિલ કરવામાં આવી હોય.

(૩) બજાર સમિતિના કુલ સભ્યોની સંખ્યાના ઓછામાં ઓછા ત્રણમાં બે ભાગની સંમતિ તથા નિયામકની પૂર્વમંજૂરી વિના કોઈ સચિવને પદ પરથી દૂર કરવામાં આવશે નહીં, પદક્રમમાં ઘટાડો કરવામાં આવશે નહીં અથવા નિલંબિત કરવામાં આવશે નહીં. (૩૦)

(૪) સચિવના વેતન અથવા સેવાની શરતોમાં કોઈપણ સુધારો નિયામકની પૂર્વ મંજૂરીને આધીન રહેશે.”

૨૨. નિયમ ૪૧ના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અમને જણાય છે કે સામાવાળા ક્રમાંક ૩ને સાદી સેવા મુક્તિ આપવા બાબતે સેવા નિયમોના નિયમ ૧૦નો કોઈ ઉપયોગ થતો નથી. હકીકતમાં, દંડની જોગવાઈ સેવા નિયમોના નિયમ ૨૨ અને ૨૩માં કરવામાં આવી છે. સેવા નિયમોના નિયમ ૨૪માં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે, ઉક્ત નિયમ હેઠળ કલ્પિત પ્રક્રિયાનું પાલન કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી બજાર સમિતિ કોઈપણ કર્મચારીની સેવા સમાપ્ત કરશે નહીં. આવી જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખતાં, અમને જણાય છે કે નિયમિત કર્મચારીની સેવા કોઈ

કારણ વિના સ્વતઃ સમાપ્ત કરવી એ દંડ સમાન છે અને આવા સેવા સમાપ્તિના હુકમ વિરુદ્ધ સેવા નિયમો હેઠળ નિદેશક સમક્ષ અપીલ જાળવી શકાય તેવી છે.

૨૩. તેમ છતાં શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી કે કર્મચારીને સેવા સમાપ્તિના હુકમ વિરુદ્ધ ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય આઈ.ડી. અધિનિયમ હેઠળ વિવાદ ઊભો કરવાનો જ છે. તેમની રજૂઆત મુજબ, આઈ.ડી. અધિનિયમ અન્ય કોઈપણ સત્તાધિકારીના અધિકારક્ષેત્રને સંપૂર્ણપણે બહાર રાખે છે. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં શ્રી પટેલે ધરપ્પા (ઉપરોક્ત) અને ચંદ્રકાંત તુકારામ (ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં આપેલા નિર્ણય પર અવલંબન રાખ્યું છે.

૨૪. ધરપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પ્રશ્ન એ હતો કે કર્ણાટક સહકારી સંસ્થાઓ અધિનિયમની કલમ ૭૦ ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમ હેઠળના ઉપચારને બાકાત રાખે છે કે નહીં. ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૭૦ ના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, જે સહકારી સંસ્થાઓ અને તેના કર્મચારીઓ વચ્ચેના વિવાદના નિરાકરણ માટે જોગવાઈ કરે છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું છે કે સન ૨૦૦૦ ના અધિનિયમ ૨ દ્વારા કલમ ૭૦ માં સુધારો થાય તે પહેલાં મજૂર અદાલત અથવા ઔદ્યોગિક અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર બાકાત કરવામાં આવેલો ન હતો; પરંતુ સુધારા પછી અધિકારક્ષેત્ર વિશેષરૂપે રજિસ્ટ્રાર પાસે હતો. તેમ છતાં, આ નિર્ણયનો હાલના કેસમાં સંકળાયેલા મુદ્દા પર કોઈ પ્રભાવ પડશે નહીં.

૨૫. ચંદ્રકાંત તુકારામ (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં, નાગરિક અદાલત સમક્ષ માંગવામાં આવેલ રાહતને ધ્યાનમાં લઈને, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો

ઠરાવ કર્યો હતો કે નાગરિક અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર અનુમાનિત રીતે બાહ્ય કરવામાં આવેલ હતો અને આવા વિવાદના નિરાકરણ માટે યોગ્ય મંચ આઈ.ડી. અધિનિયમ હેઠળ રચાયેલ મંચ છે. પરંતુ, ત્યારબાદના નિર્ણયમાં રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન અને અન્ય વિ. બાલ મુકુંદ બૈરવા, જે એ.આઈ.આર. ૨૦૦૯ એસ.સી. સપ્લી. પાનું ૧૮૫૭ માં અહેવાલિત છે, તે મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ કલમ ૨૦ થી ૨૩ માં ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:

“૨૦. જોકે, અમારાં સમક્ષ અપીલકર્તા-કોર્પોરેશને અધિનિયમની કલમ ૪૫ હેઠળ બનાવેલા વૈધાનિક વિનિયમો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. કર્મચારી દ્વારા કથિત કદરાચારના આચરણ બદલ તેની સામે વિભાગીય કાર્યવાહી ચલાવવાના મુદ્દાઓ અંગે ઔદ્યોગિક કામદારોની સરખામણીએ કોઈ ભિન્નતા રાખવામાં આવી હોય તેમ અમને જણાતું નથી. આ પ્રકારના મામલામાં, જ્યાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના પાલન સંબંધે, સામાન્ય કાનૂનના સિદ્ધાંતો અનુસાર કે અપીલકર્તા-કોર્પોરેશને બનાવેલા વૈધાનિક વિનિયમોની શરતો મુજબ, જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ મુજબ મૂળભૂત હક્ક છે, ભંગનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, ત્યાં દીવાની દાવો ચલાવી શકાય કે નહીં, તે પ્રશ્ન ઉપરોક્ત કોઈપણ નિર્ણયોમાં વિચારવામાં આવેલો નથી. દીવાની અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર અંગેનો અનુમાનનો કાનૂની સિદ્ધાંત અને દીવાની અદાલતના પૂર્ણ અધિકારક્ષેત્રને આવરી લેતા કાયદાના અર્થઘટનને લગતા સિદ્ધાંતોનો પણ વિચાર કરવામાં

આવેલો નથી. વુલ્વરહેમ્પ્ટન ન્યૂ વોટરવર્ક્સ કો. (ઉપરોક્ત) માં સ્પષ્ટપણે આ રીતે ઠરાવવામાં આવ્યું છે : "એવા ત્રણ પ્રકારના મામલા છે જેમાં કોઈ જવાબદારી કાયદા દ્વારા સ્થાપિત થઈ શકે છે. એક એવો પ્રકાર છે જેમાં સામાન્ય કાનૂનમાં જવાબદારી અસ્તિત્વમાં હોય છે, અને તેને માત્ર વિશિષ્ટ ઉપચારની પદ્ધતિ સાથે કાયદા દ્વારા પુનઃઅધિનિયમિત કરવામાં આવે છે; ત્યારે, જ્યાં સુધી કાયદામાં એવા શબ્દો ન હોય કે જે સામાન્ય કાનૂન મુજબના ઉપચારને અનિવાર્ય રીતે બહાર કરે, ત્યાં સુધી વાદીને કાયદા હેઠળ અથવા સામાન્ય કાનૂન મુજબ, કોઈપણ એક રીતે કાર્યવાહી કરવાની પસંદગી રહે છે. ત્યારબાદ બીજો પ્રકાર એવો છે, જેમાં કાયદાએ જવાબદારી ઊભી કરી છે, પરંતુ તેના માટે કોઈ વિશિષ્ટ ઉપચાર આપ્યો નથી; ત્યારે પક્ષકાર તેને અમલમાં મુકવા માટે દેવાની કાર્યવાહી અથવા સામાન્ય કાનૂન મુજબનો અન્ય ઉપચાર અપનાવી શકે છે. ત્રીજો પ્રકાર એવો છે કે જ્યાં કાયદો એવી જવાબદારી ઊભી કરે છે જે સામાન્ય કાનૂનમાં અસ્તિત્વમાં નહોતી, અને તેને અમલમાં મુકવા માટે વિશિષ્ટ ઉપચાર પણ આપે છે.... તે પ્રકારના મામલામાં હંમેશાં એવું જ માનવામાં આવ્યું છે કે પક્ષકારે કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલ ઉપચારની જ પદ્ધતિ અપનાવવી જોઈએ." ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતના આધારે, પ્રીમિયર ઓટોમોબાઇલ્સ લિ. (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ ૨૩ માં નિર્ધારિત સિદ્ધાંત ક્રમાંક ૧, ૨ અને ૩ની લાગુ પડતાપણાનો પ્રશ્ન વિચારવામાં લેવો ફરજિયાત બને છે.

૨૧. નિયોક્તા અને કર્મચારી વચ્ચે ઉદ્ભવેલો વિવાદ ઔદ્યોગિક વિવાદ હોય પણ શકે અને ન પણ હોય. એવો વિવાદ કર્મચારીના મૂળભૂત અધિકાર સાથે સંબંધિત હોઈ શકે અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવેલો હોઈ શકે, અથવા સંસદ દ્વારા બનાવેલ અધિનિયમ અને તેના હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો હેઠળના તેના અધિકાર સાથે સંબંધિત હોઈ શકે, અને/અથવા ઔદ્યોગિક વિવાદ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અથવા અનુસંગી કાયદાઓ હેઠળ ઉદ્ભવતા અધિકાર સાથે સંબંધિત હોઈ શકે, અને તે સમાન અથવા સરખા અધિકારો સાથે સંબંધિત હોઈ શકે અથવા ભિન્ન અધિકારો સાથે સંબંધિત હોઈ શકે, અથવા સામાન્ય કાયદા હેઠળના અધિકાર અથવા કરારજન્ય અધિકાર પર આધારિત પણ હોઈ શકે. તેથી, દીવાની અદાલતના અધિકારક્ષેત્ર અંગેનો પ્રશ્ન એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવો જરૂરી બને છે કે દીવાની અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને આહ્વાન કરવા અથવા તેને અપવર્જિત કરવા માટે કયા અધિકારો અથવા ફરજો અમલમાં મૂકવા માંગવામાં આવે છે.

૨૨. અપીલકર્તા, જેમ અગાઉ અહીં નોંધવામાં આવ્યું છે, ભારતના બંધારણની કલમ ૧૨ ના અર્થમાં રાજ્ય છે. જો તેની તરફથી કરવામાં આવેલ કોઈ કૃત્ય સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય અથવા મનસ્વી હોવાનું જણાય, તો તે ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન ગણાશે. કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં, કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ગંભીર ઉલ્લંઘનને પણ કલમ ૧૪ ના વ્યાપમાં આવતું માનવામાં આવ્યું છે. {આ માટે સત્યવીર સિંહ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને

અન્ય [(૧૯૮૫) ૪ એસ.સી.સી. ૨૫૨]; દિલ્લી ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન વિ. ડી.ટી.સી. મજદૂર કોંગ્રેસ અને અન્ય [૧૯૯૧ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૬૦૦]; યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય એક વિ. તુલસીરામ પટેલ [(૧૯૮૫) ૩ એસ.સી.સી. ૩૯૮]; સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ અને અન્ય એક વિ. બ્રોજો નાથ ગાંગુલી અને અન્ય એક [(૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૧૫૬] પણ જુઓ}. કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉદ્ધંધનમાં પસાર કરાયેલ કોઈપણ હુકમ, કેટલીક અપવાદરૂપ પરિસ્થિતિઓને બાદ કરતાં, શૂન્ય ગણાશે. એ.આર. અંતુલાય (ઉપરોક્ત) મામલામાં, આ અદાલતે જણાવ્યું હતું: "મૂળભૂત અધિકારોનો અમલ કરાવવા માટે પૂર્વગ્રહ સાબિત કરવાની જરૂર નથી. મૂળભૂત અધિકારનું ઉદ્ધંધન જ પડકારાયેલ કાર્યવાહી ને શૂન્ય બનાવે છે. તેવી જ રીતે, કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ઉદ્ધંધનથી તે કૃત્ય શૂન્ય બની જાય છે."

૨૩. જો કોઈ કર્મચારી પોતાના બંધારણીય અધિકારોનો અથવા કોઈ કાયદેસર નિયમાવલી હેઠળના અધિકારોનો અમલ કરાવવા ઇચ્છે, તો દાવો ચલાવવા માટે દીવાની અદાલતને આવશ્યક અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. પરંતુ, જો તે પોતાના અધિકાર અને અનુરૂપ ફરજો માત્ર ઔદ્યોગિક વિવાદો અધિનિયમ અથવા તે સમાન કહેવાતા અન્ય કાયદાઓની જોગવાઈઓના આધારે જ દાવો કરે, તો દીવાની અદાલતને તેવો અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં. આ દૃષ્ટિકોણથી, અમારા સુવિચારિત મત મુજબ, માત્ર એટલા માટે કે સંબંધિત કર્મચારી ૧૯૪૭ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓના અર્થમાં કામદાર પણ છે અથવા તેની સેવા શરતો અન્યથા

૧૯૪૬ ના અધિનિયમ હેઠળ પ્રમાણિત સ્થાયી હુકમોથી સંચાલિત છે, એટલા માત્રથી દીવાની અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર નથી એવું કહેવું યોગ્ય નહીં બને. આ મુદ્દાનો આ અદાલતે તાજેતરમાં રાજસ્થાન સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન અને અન્ય વિ. મોહર સિંહ [(૨૦૦૮) ૫ એસ.સી.સી. ૫૪૨] માં વિચાર કર્યો છે. દીવાની અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર અવરોધિત છે કે નહીં તે પ્રશ્ન દરેક કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવો પડે. જો સ્થાયી હુકમો અથવા ઔદ્યોગિક વિવાદો અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનનો આક્ષેપ કરવામાં આવે, તો દીવાની અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર અવરોધિત હોવાનું માનવામાં આવી શકે; પરંતુ જો દાવો સામાન્ય કાયદાના સિદ્ધાંતોના ઉલ્લંઘન પર અથવા બંધારણીય જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘન પર અથવા અન્ય આધાર પર આધારિત હોય, તો દીવાની અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર અવરોધિત હોવાનું માનવામાં ન આવે. જો કોઈ વિશેષ કાયદા હેઠળ એવો કોઈ અધિકાર દાવો કરવામાં આવ્યો ન હોય, જેના આધારે દીવાની અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર અવરોધિત થતું હોય, તો દીવાની અદાલતને અધિકારક્ષેત્ર રહેશે. જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચેનો સંબંધ નિયોજક અને કર્મચારી તરીકે કરારાધીન હોય, ત્યાં નિયોજકની વ્યક્તિગત ઈચ્છા પર આધારિત સેવા કરારના અમલનો અધિકાર, વિશિષ્ટ રાહત અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૪(૧)(બી) મુજબ પ્રતિબંધિત છે. તેમ છતાં, તેના ચાર અપવાદો છે, એટલે કે, (૧) જ્યારે કર્મચારીને પદસ્થિતિ પ્રાપ્ત હોય, અર્થાત તેની સેવા શરતો ભારતના બંધારણની કલમ ૩૦૯ સાથે જોડાયેલ ઉપબંધ હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો અથવા કોઈ કાયદા દ્વારા સંચાલિત હોય અને અન્યથા ભારતના

બંધારણની કલમ ૩૧૧(૨) દ્વારા સંરક્ષિત થતી હોય; (૨) જ્યાં સેવા શરતો કાયદા અથવા કાયદેસર નિયમાવલી દ્વારા સંચાલિત હોય અને તેની ફરજિયાત જોગવાઈઓનો ભંગ થયો હોય; (૩) જ્યારે કર્મચારીની સેવા અન્યથા કોઈ કાયદા દ્વારા સંરક્ષિત હોય; અને (૪) જ્યાં ઔદ્યોગિક વિવાદો અધિનિયમ અથવા સમાન કાયદાઓ હેઠળ અધિકારનો દાવો કરવામાં આવે અને સેવામાંથી દૂર કરવાની કાર્યવાહી તેની જોગવાઈઓના ભંગમાં કરવામાં આવી હોય. અપીલકર્તા-કોર્પોરેશન કાયદાની ફરજિયાત જોગવાઈઓ અથવા તે હેઠળ ઘડાયેલા નિયમોનું પાલન કરવા બાધ્ય છે. ગૌણ વિધાનમાન્ય રીતે ઘડાય ત્યારે તે અધિનિયમનો ભાગ બની જાય છે. તે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવા માટે પણ બાધ્ય છે. જો એવું જણાય કે રાજ્ય તરફથી કરાયેલ કાર્યવાહી બંધારણીય જોગવાઈઓનું અથવા કોઈ કાયદા અથવા કાયદેસર નિયમોની ફરજિયાત આવશ્યકતાઓનું ઉલ્લંઘન કરતી હોય, તો દીવાની અદાલતને સંપૂર્ણ પાછળના વેતન સાથે પુનઃસ્થાપન કરવાનો હુકમ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર રહેશે.”

૨૬. ઉપરોક્ત કાનૂની સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં, અમને એવું જણાય છે કે જ્યારે સેવા નિયમો અપીલ માટે જોગવાઈ કરે છે અને જ્યારે આઈ.ડી. અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈના ભંગ અંગે કોઈ ફરિયાદ નથી, ત્યારે શ્રી પટેલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો આ દાવો કે સેવા સમાપ્તિ વિરુદ્ધ કર્મચારીને ઉપલબ્ધ ઉપાય માત્ર આઈ.ડી. અધિનિયમ હેઠળ જ છે, સ્વીકારવામાં આવી શકતો નથી.

૨૭. તેમ છતાં, શ્રી પટેલે બચરભાઈ નાગજીભાઈ ભરવાડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો, જેથી એવી દલીલ કરી શકાય કે જ્યારે સેવા સમાપ્તિ સાદી હોય, ત્યારે અપીલનો ઉપાય ઉપલબ્ધ ન હતો. અમે નિષ્કર્ષે પહોંચીએ છીએ કે ઉપરોક્ત કેસ ગુજરાત યુનિવર્સિટીઝ સર્વિસ ટ્રિબ્યુનલ અધિનિયમની કલમ ૧૪ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવેલો હતો. તે જોગવાઈઓનું અવલોકન કર્યા પછી, અમારું માનવું છે કે તે હાલના કેસના તથ્યો પર કોઈ રીતે લાગુ પડતો નથી, ખાસ કરીને જ્યારે અમે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ સાથે સહમત છીએ કે આ સેવા સમાપ્તિનું વર્ણન સેવામાથી સાદી મુક્તિ તરીકે કરી શકાય તેમ નથી.

૨૮. ઉપરોક્ત દર્શાવેલ કારણોસર, અપીલો નામંજૂર કરવામાં આવે છે અને વિશેષ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૭૦૬૬/૨૦૧૩ તરીકેની અરજી પણ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. જો કોઈ વચગાળાની રાહત આપવામાં આવી હોય તો તે રદ ગણાશે. ઉપરોક્ત અરજીમાં જારી કરાયેલ નિયમનો અંત કરવામાં આવે છે. ખર્ચ બાબતે કોઈ હુકમ નહીં.

એસડી/-

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ)

એસડી/-

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની)

એએનવ્યાસ

*The translation of this judgment has been provided by M/s
Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====